

Asia: VN/31220/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi - Muut rikosprosessin sujuvoittamistoimet (vaihe 2)

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

-

2. Rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuus

Esityksen mukaan esitutkintaviranomainen voisi jättää kirjaamatta tietyt valvontatoiminnassa havaitut vähäiset tietoverkkorikokset, joista ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja joiden osalta on ilmeistä, että esitutkinta myöhemmin keskeytettäisiin. Lisäksi ehdotetaan mahdollisuutta lykätä rikosilmoituksen kirjaamista erikseen määritellyin edellytyksin.

Käytännössä tämä tarkoittaa, että poliisin esikäsittelyyn ja valvontaan syntyisi uusi ratkaisuportti: kirjataanko ilmoitus, lykätäänkö kirjaamista vai jätetäänkö ilmoitus kokonaan kirjaamatta. SPJL tunnistaa hyödyn massaluonteisten verkkohavaintojen kirjaamistyön vähenemisestä. Samalla korostamme, että ilman valtakunnallisesti velvoittavaa ohjeistusta ja dokumentoinnin vähimmäistasoa kasvaa riski myöhemmistä selvityksistä: miksi ilmoitusta ei kirjattu, millä perusteilla ja kuka ratkaisun teki. Tällainen lisäselvittelykuorma voi heikentää tai jopa kumota suorista säästöistä saatavat hyödyt.

3. Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Esityksessä laajennetaan ja selkeytetään tutkinnanjohtajan toimivaltaa tilanteissa, joissa rikos on sakkoon rajoittuva ja edellytykset esitutinnan toimittamatta jättämiselle tai lopettamiselle ovat ilmeiset. Tämä siirtäisi osan aiemmin syyttäjälle kuuluneesta harkinnasta poliisin vastuulle ja lisäisi tutkinnanjohtajien velvollisuutta perustella ratkaisunsa asianosaisten oikeusturva huomioiden.

Vaikka esityksessä arvioidaan kanteluriskin olevan vähäinen, siirtymävaiheessa riski käytäntöjen kirjavuudesta on merkittävä. Mikäli ratkaisu- ja perustelukäytännöt eivät ole yhtenäiset, syntyy

oikaisupyyntöjä, kanteluita ja muita korjaavia prosesseja. SPJL pitää välttämättömänä, että ennen voimaantuloa laaditaan valtakunnalliset päätöspohjat, perustelukriteeristö ja tuki tutkinnanjohtajille.

4. Esitutkintatoimenpiteiden asettaminen tärkeysjärjestykseen

Esityksessä ehdotetaan esitutkintalain 3 luvun 11 §:n täsmentämistä siten, että esitutkintatoimenpiteiden suhteuttamiselle asetettaisiin lainsäädännössä selkeämpiä kriteerejä. Lisäksi esitutkintaperiaatteisiin lisättäisiin tarkoituksenmukaisuusperiaate.

Lainsäädäntötasoinen ohjaus voi tukea poliisin resurssien läpinäkyvää ja tehokasta käyttöä. Samalla on tunnistettava yhdenvertaisuus- ja laillisuusriskit, jos kriteerejä tulkitaan eri tavoin eri poliisilaitoksissa tai yksiköissä. Seurauksena voi olla lisääntynyttä perustelutyötä, valvontaa, kanteluihin vastaamista ja prosessien oikaisua. Nämä muodostavat välillisen kustannuksen poliisin toiminnassa.

5. Esitutinnan keskeyttäminen

Keskeyttämissäännöstä muutettaisiin niin, että edellytyksenä olisi ainoastaan se, ettei asiaan ole saatavissa asiaan vaikuttavaa selvitystä asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta. Edellytys siitä, ettei rikoksesta epäillä ketään, poistettaisiin.

Muutos voi vähentää pitkään avoinna olevia tutkintaa kuormittavia asioita ja vapauttaa resursseja. Samalla SPJL korostaa, että keskeytettyjen asioiden seuranta ja vastuutus on määriteltävä selkeästi. Muussa tapauksessa on vaarana, että uudelleenkäynnistämisen hallinta muodostaa myöhemmin merkittävää työkuormaa.

6. Edunvalvojan määrääminen lapselle

-

7. Kuulustelujen äänitallentaminen

Esityksessä mahdollistettaisiin kuulustelujen äänitallentaminen harkinnanvaraisissa tilanteissa. Tallenteista laadittaisiin syyttäjää varten litterointi tai tiivistelmä, ja esityksessä viitataan myös teknologisiin mahdollisuuksiin prosessin tehostamiseksi.

SPJL pitää äänitallentamista pääsääntöisesti oikeusturvaa parantavana ratkaisuna. Kuitenkin poliisin näkökulmasta tallentaminen edellyttää mahdollisesti laite- ja järjestelmäinvestointeja sekä henkilöstön koulutusta. Lisäksi tallenteiden käsittely, käyttöoikeuksien hallinta, lokitus ja tietoturvapoikkeamien käsittely aiheuttavat merkittävää työmäärää. SPJL edellyttää, että käyttöönotto sidotaan selkeisiin vähimmäisvaatimuksiin (toimintavarmuus, tietosuoja, meta-tiedot, säilytysajat) ja rahoitus turvataan asianmukaisesti.

8. Velvollisuus antaa loppulausunto

-

9. Tietojen luovuttaminen rikosrekisteristä

Esityksessä laajennettaisiin rikosrekisteritietojen luovutusta esitutinnan rajoittamisasioiden tueksi. Tämä voi parantaa varhaista tilannekuvaa ja helpottaa rajoitusperusteiden arviointia.

Samalla lisäkäyttötarkoitus edellyttää tietosuojan ja valvonnan tiukkaa huomiointia, kuten esimerkiksi käyttöoikeuksien hallintaa, lokitusta ja mahdollisesti manuaalista työpanosta erityistapauksissa. SPJL katsoo, että tietosuojavaikutukset tulee kuvata toimeenpanossa konkreettisesti ja prosessi suunnitella niin, ettei manuaalinen työ ja valvontakuorma kasva kohtuuttomasti.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Saatavillaolohaaste ja asiamiestiedoksianto

Hallituksen esityksessä ehdotettu saatavillaolohaaste on uusi menettelykeino, jonka tavoitteena on vähentää istuntojen peruuntumisia ja tehostaa tiedoksiantoja. Menettely toteutetaan henkilökohtaisella ilmoituksella esitutinnan yhteydessä.

Esityksen omassa vaikutusarviossa todetaan, että poliisille syntyy menettelystä lisätyötä ja kustannuksia, vaikka kokonaisjärjestelmässä tavoitellaan säästöjä oikeudenkäyntien osalta. SPJL katsoo, että menettely tulee ottaa käyttöön vaiheistetusti ja yhdessä syyttäjän ja tuomioistuinten kanssa sovittujen toimintamallien perusteella. Poliisin lisätyö on resursoitava, jotta uudistus ei johda pysyvään työkuorman kasvuun.

2. Velvollisuus antaa ennakkovastaus

-

3. Määräaika todisteiden esittämiselle

-

4. Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuistaan

-

Muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin tai vaihtoehtoihin toteuttamistapoihin?

Esityksen tavoitteet, kuten käsittelyaikojen lyhentäminen ja resurssien tarkoituksenmukaisempi kohdentaminen, ovat kannatettavia. Esitutkintaviranomaisten näkökulmasta keskeistä on kuitenkin arvioida, tuottaako sujuvoittaminen tosiasiallisesti hyötyä myös esitutinnan sisällä vai muodostuvatko tietyt toimet välillisiksi lisäkuormittajiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi perustelutyö, seuranta, laillisuusvalvonta, kantelut, tietosuoja sekä mahdolliset uudet tietojärjestelmäratkaisut ja niiden käyttöönotto.

SPJL katsoo, että poliisin työssä tarvitaan nykyistä täsmällisempi toimeenpanosuunnitelma. Tähän tulee sisällyttää valtakunnallinen ohjeistusketju, koulutussuunnitelma ja aikataulu, tallenteiden tekniset ja tietoturvalliset vähimmäisvaatimukset sekä seurantamittarit ja pilotointi. Näitä seikkoja ei voida pitää toissijaisina, sillä hallituksen esityksen omissa vaikutusarvioissa toistuu havainto siitä, että uudistusten lopputulos riippuu ratkaisevasti toteutustavasta ja että toimeenpano edellyttää koulutusta ja osin järjestelmäkehitystä.

SPJL kannattaa esitystä osittain, mutta korostaa täsmennysten ja selkeiden toimeenpanon reunaehtojen tarvetta. Muutokset siirtävät aikaisempaa enemmän ratkaisuvastuuta tutkinnanjohtajille ”selvissä” ja ”vähäisissä” asioissa sekä tuovat esikäsittelyyn uusia harkintapisteitä. Prosessit voivat nopeutua, mutta vain, jos soveltamiskäytäntö on valtakunnallisesti yhdenmukainen. Muussa tapauksessa riskinä ovat valvonta- ja kantelukuorman kasvu sekä korjaavat prosessit, jotka heikentävät tavoiteltuja hyötyjä.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

SPJL katsoo, että esityksen tavoitteet ovat perusteltuja ja monin osin kannatettavia, mutta toimeenpanoon liittyy useita epävarmuustekijöitä. Esityksen vaikutusarvioissakin todetaan, että monet muutoksista edellyttävät koulutusta, ohjeistusta ja järjestelmäkehitystä. Siksi SPJL esittää, että uudistusten vaikutuksia seurataan systemaattisesti selkein mittarein ja että seurannan tulokset julkaistaan avoimesti. Näin voidaan varmistaa, ettei poliisin työkuormitus, laillisuusvastuu tai tietosuojariskit kasva kohtuuttomasti.

3. Onko teillä huomioita säätämisjärjestyksestä?

-

4. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

-

Thurin Jesper
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto SPJL r.y.